

**TÜRKİYE'DE ATIL İŞ GÜCÜNÜN İKTİSADÎ KALKINMAYA
KATILMASI VEYA İKTİSADÎ KALKINMA SEFERBERLİĞİ**

(Son Bölüm)

İ Ç İ N D E K İ L E R

3) Köy Yolları İçme Suları ve Elektriğe Halk Katılımı	49
4) Bölgelere Göre Bu Yardımların Dağılışı	55
5) Okul Yapımına Halkın Katkısı	63
VI — ATIL İŞGÜCÜNÜN İKTİSADÎ KALKINMA DOĞRULTUSUNDA SEFERBERLİĞİ	64
1) Teknoloji ve İşgücü	65
2) İşe Nereden ve Nasıl Başlamalı	66
3) Seferberliğin Şekilleri	67
A — Köylü Ulus	67
B — Şehirli İşsizin ve Gençlerin Katılışı	68
C — Bu Günkü Şekliyle Türk Ordusunun İktisadî Kalkınmaya Katılması	68
4) Organizasyon Konusu	70
VII — YAPILACAK İŞLERİN SEÇİMİ SORUNU	71
VIII — ÇEŞMENİN KENARINDA SUSUZLUKTAN ÖLMEK	73
SONUÇ	76

TÜRKİYE'DE ATIL İŞGÜCÜNÜN İKTİSADÎ KALKINMAYA KATILMASI VEYA İKTİSADÎ KALKINMA SEFERBERLİĞİ

(Son Bölüm)

Dr. Beşir HAMİTOĞULLARI

[İlk kısmı, bu derginin bir önceki Cilt : XXIII, Sayı: 2'de yayınlanan incelememizin, ikinci ve son kısmı aşağıda yer almaktadır.]

Köy yolları, içme suları, elektrik ve okul yapımına halkın maddi gücüne göre yer yer parasal yer yer fiziksel olarak katılmasını gösteren aşağıdaki 9, 10, 12 18 nolu tablolardan da anlaşılacağı gibi imecenin tablo 8 de görüldüğü üzere sadece 43 şehrimize inhisar etmediği ve bütün Türkiye'yi kapsadığını ortaya koymaktadır. Tablo 8 de diğer şehirlerimizin ayrıntılı olarak yer almayışı, kesin istatistikî bilgilerin henüz yeterince saptanamamış olmasındandır.

3) Köy, Yolları İçme Suları ve Elektriğe Halk Katılımı :

Aşağıda yer alan 9 ve 10 no. lu tablolar, 1961-1966 yılları arasında, sırasıyla köy yolları yapımıyla, köy içme suları işlerine halkın (bu işlerden doğrudan yararlanan halkın yaptığı), katkıları global olarak göstermektedir.

TABLO NO : 9

KÖY YOLLARI YAPIMINA (GLOBAL OLARAK) HALK KATILIMI (1961 — 1966)

YILLAR	1961	1962	1963	1964	1965	1966(*)
Halk Katılımı —Parasal ve fiziksel (bedenen) (Bin T.L. olarak)	1.574	3.700	3.940	6.960	9.523	12.000
1961 yılına oranla % olarak artış	başlangıç	135	150	342	505	662

(*) 1966 için hesaplanan rakam, programa konan geçici rakamdır.

TABLO : 10

KÖY İÇME SULARI FAALİYETİNE (GLOBAL OLARAK) HALK KATILIMI (1961 — 1966)

YILLAR	1961	1962	1963	1964	1965	1966(*)
Halk Katılımı	—	—	—	12.828	32.607	34.518
—Parasal ve fiziksel (bedenen) (Bin T.L. olarak)						
1964 yılına göre artış oranı: %	—	—	—	başlangıç	154	160

(*) 1966 yılı için verilen rakam, programa konan geçici rakamdır.

Kaynak : Köy İşler Bakanlığı Çalışmalarından.

TABLO NO : 11

1965 BÜTÇE YILI YATIRIMINA ŞEHİRLER İTİBARIYLA HALK KATILIMI ORANLARI

[İçme Sularına]

Bölge No:	Vilâyeti	İçme Suları Da. + Program	Vilâyetler Eliyle Halk Yardımı	%
I	Balıkesir	3 128	412	13
	Bursa	3 310	554	17
	Çanakkale	2 306	399	17
	İstanbul	328	28	9
	Kocaeli	1 807	110	6
	TOPLAM	10 889	1 991	18

Bölge No:	Vilâyeti	İçme Suları Da. + Programı	Vilâyetler Eliyle Halk Yardımları	%
II	Aydın	3 098	1 116	36
	Denizli	3 541	515	15
	İzmir	3 308	1 793	54
	Manisa	2 316	649	28
	Muğla	1 924	388	20
	Uşak	1 275	653	51
	TOPLAM	15 462	4 718	31
III	Bilecik	926	404	44
	Bolu	2 134	598	28
	Eskişehir	2 444	498	20
	Kütahya	1 442	390	27
	Sakarya	5 092	227	4
	TOPLAM	12 018	2 117	18
IV	Afyon	2 519	611	24
	Konya	4 885	1 338	27
	Niğde	3 471	408	12
	TOPLAM	10 875	2 357	22
V	Ankara	4 260	1 325	31
	Çankırı	2 188	569	26
	Çorum	3 830	961	25
	Kastamonu	4 381	895	20
	Zonguldak	3 435	621	18
	TOPLAM	18 094	4 371	24
VI	Adana	2 777	287	10
	Gaziantep	2 484	275	11
	Hatay	1 427	573	40
	İçel	2 699	698	26
	Maraş	1 791	131	7
	TOPLAM	11 178	2 200	20
VII	Amasya	1 784	357	20
	Giresun	3 750	1 183	32

Bölge No:	Vilâyeti	İçme Suları Da. + Program	Vilâyetler Eliyle Halk Yardımı	%
	Ordu	2 518	528	21
	Samsun	2 927	830	28
	Sinop	2 846	809	28
	Tokat	1 469	361	24
	TOPLAM	15 294	4 068	27
VIII	Ağrı	1 590	495	31
	Artvin	1 441	271	19
	Erzincan	1 975	658	33
	Erzurum	2 248	612	27
	Gümüşhane	1 763	523	30
	Kars	3 501	521	15
	Rize	1 393	563	40
	Trabzon	2 651	890	34
	TOPLAM	16 562	4 533	27
IX	Adıyaman	1 384	176	13
	Bingöl	966	138	14
	Elazığ	2 282	467	20
	Malatya	1 812	536	30
	Tunceli	2 631	336	13
	TOPLAM	9 075	1 653	18
X	Bitlis	1 389	362	26
	Diyarbakır	1 389	173	12
	Hakkari	778	161	21
	Mardin	3 005	38	1
	Muş	2 275	530	23
	Siirt	1 802	264	15
	Urfa	2 593	18	0,7
	Van	2 123	212	10
	TOPLAM	15 363	1 758	11
XI	Edirne	1 721	332	19
	Kırklareli	1 906	651	34
	Tekirdağ	887	232	26
	TOPLAM	4 514	1 215	27

Bölge No:	Vilâyeti	İçme Suları Da. + Program	Vilâyetler Eliyle Halk Yardımı	%
XII	Kayseri	4 151	745	18
	Kırşehir	1 229	119	10
	Nevşehir	2 842	459	16
	Sivas	3 685	410	11
	Yozgat	2 446	1 126	42
	TOPLAM	14 353	2 759	19
XIII	Antalya	2 818	771	27
	Burdur	2 830	491	17
	Isparta	1 604	297	19
	TOPLAM	7 252	1 559	21
	GENEL TOPLAM	160 929	35 299	22

Kaynak : Köy İşleri Bakanlığı çalışmalarından derlenmiştir.

Yine aşağıdaki 12 no. lu tablo, köy yolları, köy içme suyu ve elektrik için, 1967 bütçe yılı itibarıyla Bakanlık, köy içme suyu ve elektrik konusunda ise, halk katılımlarını illere göre ayrıntılı olarak vermektedir.

TABLO : 12

Y. S. E. HİZMETLERİNE, 1967 BÜTÇE YILI İTİBARIYLA, DEVLET VE HALKIN KATILIMI [ŞEHİRLERE GÖRE]

(1000 T.L. olarak)

İlin Adı	Bakanlık Yardımı (Y. S. E.) Genel Toplam	Halk Katılımları		
		İçme Suyuna	Elektriğe	Toplam
Adana	5.955	815	76	881
Adıyaman	2.910	395	—	395
Afyon	3.617	553	337	890
Ağrı	2.745	268	—	268
Amasya	3.505	493	48	541

Ankara	7.672	397	51	448
Antalya	4.607	1.285	53	1.338
Artvin	2.996	563	—	563
Aydın	6.103	1.856	649	3.529
Balıkesir	5.677	600	671	1.271
Bilecik	1.915	94	24	118
Bingöl	2.682	25	—	25
Bitlis	2.751	227	—	227
Bolu	3.665	713	337	1.050
Burdur	2.321	269	43	312
Bursa	7.248	369	1.082	1.451
Çanakkale	5.179	482	102	584
Çankırı	2.692	505	88	593
Çorum	3.460	535	35	570
Denizli	4.587	569	280	849
Diyarbakır	7.215	97	—	97
Edirne	2.318	147	—	147
Elâzığ	5.252	170	127	297
Erzincan	4.000	398	—	398
Erzurum	6.038	845	—	845
Eskişehir	2.236	488	129	617
Gaziantep	3.205	415	103	518
Giresun	3.930	887	—	887
Gümüşhane	2.201	403	—	403
Hakkâri	2.800	190	—	190
Hatay	4.520	718	182	900
İsparta	4.079	639	473	1.112
İçel	6.049	1.180	244	1.424
İstanbul	2.894	—	—	—
Izmir	8.667	808	697	1.505
Kars	5.747	945	338	1.283
Kastamonu	3.383	884	80	964
Kayseri	4.391	592	169	761
Kırklareli	2.680	234	—	234
Kırşehir	2.213	319	99	418
Kocaeli	2.305	328	22	350
Konya	1.116	1.869	558	2.457
Kütahya	2.524	423	140	563
Malatya	3.619	270	—	270
Manisa	3.702	795	649	1.444
Maraş	3.355	402	—	402
Mardin	12.744	50	—	50

Muğla	3.489	525	—	525
Muş	3.315	197	—	197
Nevşehir	3.770	358	563	921
Niğde	2.688	818	148	966
Ordu	4.608	1.315	—	1.315
Rize	2.717	413	310	723
Sakarya	3.665	674	272	946
Samsun	7.211	1.049	—	1.049
Siirt	4.055	145	40	185
Sinop	3.305	801	—	801
Sivas	4.643	936	30	966
Tekirdağ	3.305	551	—	551
Tokat	3.670	843	27	870
Trabzon	6.042	1.192	178	1.370
Tunceli	3.001	58	—	58
Urfa	8.647	4	—	4
Uşak	2.142	133	102	235
Van	5.329	197	90	287
Yozgat	2.509	667	28	695
Zonguldak	4.182	1.473	162	1.635
Toplam	287.709	37.858	9.836	47.694

Kaynak : Rakamlar Köy İşleri Bakanlığında sağlanmıştır.

4) Bölgelere göre bu yardımın dağılımı :

Aşağıdaki tablolar, bize çeşitli bölgelere göre 1961-1966 yılları arasında «köy yolları yapımına» 1967 bütçe yılı itibariyle köy içme suları için halk katılımlarını göstermektedir. (16)

(16) Rakamlar, Köy İşleri Bakanlığının, çeşitli çalışmalarından yararlanarak derlenmiştir.

TABLO : 13

MARMARA BÖLGESİ

KÖY YOLLARI YAPIMI (1961 — 1966) KÖY İÇME SULARI
YAPIMINA HALKIN KATILIŞI (1967)

İLLER	1961 T. L.	1962 T. L.	1963 T. L.	1964 T. L.	1965 T. L.	1966 T. L.	1967 (000) TL.
Edirne	6.471	80.495	98.453	204.790	242.920	264.249	267
Kırklareli	—	—	24.600	82.553	81.433	171.066	255
Tekirdağ	171.577	—	—	99.508	537.764	179.998	561
İstanbul	—	—	15.790	—	—	4.589	—
Kocaeli	—	—	36.217	84.006	25.551	126.000	304
Sakarya	54.550	48.360	104.700	220.241	231.494	235.876	674
Bilecik	—	—	—	—	8.343	151.000	37
Bursa	48.121	45.358	436.600	287.500	—	103.600	504
Balıkesir	—	—	21.256	—	—	126.879	601
Çanakkale	37.542	60.000	5.525	21.082	56.663	282.591	482

TABLO : 14

E G E B Ö L G E S İ

KÖY YOLLARI YAPIMI (1961 — 1966), KÖY İÇME SULARI
YAPIMINA (1967) HALKIN KATILIŞI

İLLER	1961 T. L.	1962 T. L.	1963 T. L.	1964 T. L.	1965 T. L.	1966 T. L.	1967 (000) TL.
İzmir	18.173	37.429	867.349	285.493	261.171	475.426	1.044
Manisa	—	104.301	150.599	221.976	185.400	327.932	854
Aydın	2.000	500.000	115.499	231.009	335.355	538.237	1.906
Muğla	—	80.000	51.600	66.894	116.220	232.807	626
Denizli	—	42.000	131.000	154.455	129.305	479.393	685
Uşak	—	25.000	12.100	141.500	—	146.754	105
Afyon	36.292	21.000	66.936	13.150	10.900	97.120	1.217
Kütahya	—	61.284	6.361	141.424	131.413	236.406	460

TABLO : 15

AKDENİZ BÖLGESİ

KÖY YOLLARI YAPIMI (1961 — 1966) KÖY İÇME SULARINA
(1967) HALKIN KATILIŞI

İLLER	1961 T. L.	1962 T. L.	1963 T. L.	1964 T. L.	1965 T. L.	1966 T. L.	1967 000) TL.
Adana	—	—	122.500	208.700	162.736	280.000	960
Antalya	—	65.113	126.553	236.824	208.622	206.894	1.312
Burdur	—	—	14.200	147.611	241.622	65.780	198
Isparta	—	36.759	31.840	241.747	59.614	147.939	884
Hatay	68.020	31.900	76.400	90.822	125.643	225.000	795
İçel	114.142	3.857	140.167	192.365	—	233.804	—
Maras	12.450	3.300	30.000	59.000	113.326	136.901	471

TABLO : 16

ORTA ANADOLU BÖLGESİ

KÖY YOLLARI YAPIMI (1961 — 1966) KÖY İÇME SULARI
(1967)'NA HALKIN KATILIŞI

İLLER	1961 T. L.	1962 T. L.	1963 T. L.	1964 T. L.	1965 T. L.	1966 T. L.	1967 000) TL.
Ankara	—	39.060	110.600	4.800	13.275	—	403
Çankırı	159.841	43.335	16.214	16.173	—	61.482	545
Eskişehir	—	—	194.900	21.250	21.200	103.800	530
Kayseri	—	7.600	49.400	19.200	301.568	884.846	566
Kırşehir	869	—	8.080	34.263	119.808	170.900	303
Konya	—	—	142.750	416.294	230.360	503.682	2.591
Niğde	110.000	6.281	17.350	60.278	96.224	252.729	1.240
Nevşehir	—	11.215	20.233	—	115.788	166.834	337
Sivas	—	15.488	34.970	—	179.371	200.000	1.095
Yozgat	—	—	29.167	76.297	142.448	234.000	724

TABLO : 17

KARADENİZ BÖLGESİ

KÖY YOLLARI YAPIMI (1961 — 1966) KÖY İÇME SULARI
(1967)'NA HALKIN KATILIŞI

İLLER	1961 T. L.	1962 T. L.	1963 T. L.	1964 T. L.	1965 T. L.	1966 T. L.	1967 (000) TL.
Amasya	32.000	7.900	27.100	154.580	56.875	244.270	548
Artvin	—	4.600	172.397	133.000	135.927	182.429	563
Bolu	—	—	76.061	41.900	129.603	265.000	885
Çorum	8.262	10.000	37.800	359.673	152.577	161.166	536
Giresun	400.000	340.000	262.200	48.524	109.684	272.400	1.184
Gümüşhane	—	300.000	—	112.300	143.130	130.000	526
Kastamonu	—	35.000	28.921	113.968	—	145.037	895
Ordu	203.346	117.611	193.469	843.832	165.700	677.743	1.635
Rize	—	480.000	82.500	210.731	—	212.070	413
Samsun	12.370	56.630	121.100	215.350	490.353	63.178	1.156
Sinop	21.313	—	67.410	80.453	123.317	119.782	938
Tokat	—	—	39.650	73.400	38.890	55.985	1.055
Trabzon	—	250.000	101.500	—	164.189	267.000	1.192
Zonguldak	4.000	—	45.494	—	96.980	164.084	1.460

TABLO : 18

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ

KÖY YOLLARI YAPIMI (1961 — 1966) KÖY İÇME SULARI
(1967)'NA HALKIN KATILIŞI

İLLER	1961 T. L.	1962 T. L.	1963 T. L.	1964 T. L.	1965 T. L.	1966 T. L.	1967 (000) TL.
Adıyaman	—	—	122 500	280.700	162.736	280.000	373
Gaziantep	—	34.600	4.500	57.000	58.800	17.980	639
Urfa	—	—	23.894	78.286	—	21.800	4
Mardin	—	—	—	—	688.952	296.722	946
Diyarbakır	—	10.000	2.500	—	—	15.600	97
Siirt	—	—	—	—	10.600	16.435	122

TABLO : 19

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ

KÖY YOLLARI YAPIMI (1961 — 1966) KÖY İÇME SULARI
(1967)'NA HALKIN KATILIŞI

İLLER	1961 T. L.	1962 T. L.	1963 T. L.	1964 T. L.	1965 T. L.	1966 T. L.	1967 (000) TL.
Ağrı	2.000	4.590	—	300	—	—	240
Bingöl	—	—	—	—	8.343	151.000	52
Bitlis	—	670.438	—	—	—	4.283	227
Elazığ	13.492	—	81.000	—	—	9.120	197
Erzincan	—	—	50.974	4.855	44.908	61.166	444
Erzurum	12.000	10.000	—	13.500	—	119.500	2.368
Hakkari	—	—	—	23.636	—	10.000	190
Kars	3.150	—	—	12.200	—	41.413	1.007
Malatya	—	—	42.450	22.600	22.400	17.335	278
Muş	—	—	—	122.639	—	5.166	200
Tunceli	—	—	—	—	—	—	—
Van	—	—	—	37.003	—	64.652	105
Genel							
Toplam	1.549.981	3.700.513	4.962.020	6.960.340	7.300.931	11.830.020	66.359
Artış	100	239	320	449	471	764	—

Atıl iş gücünü, iktisadî kalkınma stratejik değişkeni yapacak ulusal bir kalkınma modelinde, bölgesel çerçevede, her bölgeye özgü özelliklerin derinliğine araştırılarak ortaya konması, tesbit edilecek hedeflerin, başarıyla uygulanabilmesini, benimsenmesi, bu özelliklerin doğrultusunda yapılacak ahenkli uyumlu, tutarlı bir, farklılaşmayı sağlamak mümkün olabilecektir.

5 — Okul yapımına Halkın Katılımı

Her sabah, «Köyden Haber Bülteni» saatinde, Ankara Radyosu, dayanışma-yardımlaşma (imece) yoluyla falanca veya filanca köylerde köy halkının olanaklarını birleştirerek, yol, park, okul yaptığını ilân etmektedir. Kesin rakamları ve gerçeğe uygunluk oranları kesinlikle tesbit edilemeyen bu işlerin, bu dağınıklık içinde bile, büyük önem taşıdığı ortadadır.

Köylerde yapılmakta olan cami ve okullara halkın katkıları olduğu da bir gerçektir. Okul yapımına nerede, ne ölçülerde yardım yapıldığını kesinlikle tesbit etmek, şu anda elde mevcut verilerle mümkün değildir. Bununla beraber bu konuda mevcut eğilimi belirten bazı göstergeler bu dalda da halkın önemli katkıları olduğunu ortaya koymaktadır.

Bilindiği gibi, okullar, «ihale» veya «emanet» usullerinden birine göre yapılmaktadır. Emanet usulüne göre yapılanlarda halkın önemli oranlarda katkısı bulunmaktadır. 1964 yılında Türkiye'de bu usulle yapılan okul ve dersane sayısı şöyledir:

Tablo : 20

İhale		Emanet	
Okul	Dershane	Okul	Dershane
1153	3277	1223	2439

Kaynak : M.E.B. İlk Öğretim Genel Müdürlüğü.

Yukarıdaki 20 no. lu tablonun gösterdiği gibi, 16 bin köyünde ilkokul bulunmayan memleketimizde, bu alandaki olanaklardan, Millî Eğitim Bakanlığı'nın özellikle yararlanabileceği noktalar bir yana, ele aldığımız konu bakımından ülkemizin sağladığı ulusal olanakların ne derece değerli olduklarını bu örnek de pekiştirmektedir.

Türkiye'nin iktisadî kalkınma alanında, ulusal ve çok etkili bir modelin tesbiti ve uygulanması için sahip olduğu çok değerli

olanaklar sadece bunlardan ibaret değildir. İmece ve halk katılışlarının, iktisadî kalkınma alanında ne büyük bir olanak ve uygun ortam yarattığını gösteren diğer bir örnek de şudur: 1964 yılının mayıs ayında Cumhuriyet Gazetesi'nin teşebbüsü ile açılan «Millet Yapar Kampanyası», yurt düzeyinde ulusal bir heyecan halinde yayılmış ve 21 Mayıs 1965 tarihinden itibaren faaliyete geçen Türk Donanma Cemiyeti (64 il ve 296 ilçede şubesi vardır), 18 Şubat 1967 tarihine kadar 23.500.000 lira toplayabilmiştir. Beş yıllık bir program hazırlayan bu cemiyet, 540 milyon T.L. sı toplayabileceğini öngörmektedir.

Buraya kadar bazan özel, bazan yurt düzeyinde yayılan, ayrıntılı yanlarıyla verilen bütün örnekler, genellikle şehirlerimizde ve özellikle köylerimizde hem gelenek hem uygulama olarak bulunan karşılıklı yardımlaşma ve toplum yararına yardımlaşma olanak ve yöntemlerini, bir diğerine yardıma koşan ilk birim olan bireylerden başlayarak, bir diğerine yardıma koşacak köy birliklerine ve oradan bir diğerine yardıma koşan şehirlere, bölgelere doğru kaydırarak, lokal ve bölgesel olan bu kutsal gelenek ve olanakları, ulusal çerçevede geliştirip sistemleştirerek, iktisadî kalkınma düzleminde güdülecek bir politikanın dayanağı yapmak konusunda Türkiye'nin sahip olduğu paha biçilmez olanakları ortaya koymaktadır.

Buraya kadar, sırasıyla Türkiye'nin sahip olduğu atıl işgücü kaynaklarını, halkın iktisadî kalkınma alanında kullanılan yardımlarını ve halkı bu katkılarda bulunmaya yönelten (imece) geleneklerini gördük. Şimdi, Türkiye'de mevcut bulunan atıl işgücü potansiyelinin iktisadî kalkınmaya katılma şekillerine geçiyoruz.

VI — Atıl İşgücünün İktisadî Kalkınma Doğrultusunda Seferberliği :

Türkiye'de bulunan atıl işgücü potansiyelinin, iktisadî kalkınmada kullanılmasının zorunluluğunu ve bundan önceki bölümlerde de, memleketimizin böylesi bir kullanışı kolaylaştıran geleneklerinin değişik dallardaki somut örneklerini belirtmeye çalıştık. Bu katılışın ilk amacı, Türk ekonomisini karakterize eden teknik ve malî kapital yetersizliğini kapatmak dğeri, atıl duran bu değerli kaynağı verimli, üretici hale getirmektir. Gerçekten Türkiye, sahip olduğu sermayenin birikerek artışıını sağlayacak seviyedeki infarsütrüktüre de sahip değildir. Bu kapital eksikliği ve atıl duran büyük işgücü potansiyeli karşısında, üretici olabileceklerin varlığı, verimli yatırım olmaya elverişli bir sermaye kaynağı teşkil etmektedir. Bu atıl

işgücü kaynaklarının harekete geçirilip çalışmalarını plânlı bir ekonomi çerçevesinde verimli eserler yaratacak tarzda kanalize edilebildiği ölçüde, insan kapitali yatırımından gerçekten söz açmak mümkün olabilir.

Ne olursa olsun, işgücü yığınlarının harekete geçirilmesi, ulusal potansiyeli arttıran bir faktör olmaktadır. Bundan dolayıdır ki, bu işgücü unsuru bir iktisadî kalkınma şemasında yatırılabilir insan kapitali telâkki edilmektedir.

Atıl halk yığınlarını harekete getirme tekniğinin, Senegal Tunus, İsrail, ve Çin'de uygulanışı çok değerli sonuçlar vermiş ve tek farklılık, halkı harekete getiren ideolojide gözükmiştir.

Türkiye'ye gelince, bizde atıl işgücü potansiyelinin harekete geçirilmesi, ülkemize özgü ve bu incelemenin ilgili yerlerinde değindiğimiz imece şekilleri, diğer lokal ve bölgesel, özellikler göz önünde tutularak, sosyolojik ve ekonomik ortama uyumlu olarak yürütülmelidir.

Bizim anlayışımızda, halk yığınlarının harekete geçirilmesi, işsizliği geçici olarak gideren palliatif bir tedbir olmaktan çok, ulusal ekonomik kalkınmada, ağırlığı işgücüne veren, bir diğer deyişle, emeği iktisadî kalkınmanın, stratejik değişkeni yapan bir model söz konusudur. Yoksa yaygın işsizliği yer yer ve geçici olarak kaldırmak veya en dramatik yoksullukları azıcık dindiren bir yol değil. Bu modelde, bahis konusu olan şey, yurt düzeyinde sahip olunan bütün ekonomik kaynakları, verimli işletecek, güçlü, sürekli ve desteklenen girişkenlikleri sistemleştirerek ulusal olduğu için uygulanması mümkün bir iktisadî kalkınma politikası yapmaktır.

1) Teknoloji ve İş - gücü :

İktisadî kalkınma yolunun endüstrileşmeden geçtiği, endüstrileşmenin ise, ileri teknolojiyi kullanmayı gerektirdiği, bilinmektedir. İleri bir teknolojiyi kullanmanın ise, geniş kapital kaynaklarına ihtiyaç göstereceği açıktır. İşte bu noktada, daha çok sermaye mi yoksa emek mi kullanmak gerekir, sorunu ortaya çıkmakta ve Türkiye gibi emek kaynakları bol, fakat kapital kaynakları kıt, az gelişmiş ülkelerde, sözü edilen bu kaynakların inşa edilecek ekonomik modelde, hangi oranlarda tesbit edileceği doğrultusunda güçlükler çıkmaktadır. Ancak bu konuda ortaya çıkabilecek çelişkilerle güçlükleri bertaraf etmenin yolları da yok değildir. Bir kere işgücüne ağırlık veren bir model kabul edildikten sonra, bu prensibi, ekono-

miyi kuran çeşitli sektörler göre ayarlamak olanağı bulunabilir. Örneğin, sanayi sektöründe, kapitale ağırlık verilebileceği gibi, tarım sektöründe, inşaat kesiminde de işgücüne ağırlık verilebilir. Hiç şüphe yoktur ki, işgücüne ağırlık veren bir model kabul edildikten sonra iş epey kolaylaşır, bunu kalkınmanın gerekleri doğrultusunda, branşların özelliğine göre farklılaştırarak uyumu sağlamak imkânsız değildir. Tarım alanında olduğu gibi, endüstri alanında da, her hangi bir projede bile, belirgin özellikler doğrultusunda bu farklılaşmayı yapıp, emek-kapital ayarlamasını prensibe uyarlı hale getirmek imkânları olabilir.

Bilindiği gibi, ileri teknolojinin kullanılmasını belirleyen bir takım alanlarda olabilir. Örneğin, uluslar aracı piyasada, diğer ülkelerin ürettiği mallarla, rekabet etmek söz konusu ise, bu nevi malların üretiminde, ileri teknolojiyi kullanmak, diğer alanlara oranla daha çok gerekli olabilmektedir. Bu nevi dallarda, kapital oranını arttırmak, ileri teknolojiyi kullanmada bu ölçüde zorunluluk olmayan alanlarda ise, işgücüne ağırlık vererek, kapital yetersizliğini telafi etmek suretiyle, bu noktadan gelecek sakıncaları gidermek yol ve olanakları bulunabilir kanısındayız.

2) İşe, Nereden ve Nasıl Başlamalı :

Harekete geçirilecek bu işgücü potansiyelinin başarılı sonuçlar verebilmesi için, halk yığınları tarafından ittifakla kabul edilmesi ve onlar tarafından heyecanla benimsenmesi gereklidir. Böylesi bir iştirak için, girişilecek gayretlerden harekete katılanların doğrudan yararlanmaları ve böylesi bir politikanın ulusal niteliğiyle, yurda yararlı olduğuna kani olmaları da gereklidir. Demek oluyor ki halk yığınlarını harekete geçirebilmek için, maddî ve manevî mükâfatsızlık olanaklarını da bulmak lâzımdır. Böyle büyük bir operasyon, yaratılacak ulusal bir heyecan ortamı içinde, ortak yarar, ulusal yarar, ikna, bir ölçüde de gütme (korcu) ile pekiştirilerek gerçekleştirilebilir. Fakat kişinin kısa süredeki yararını da tamamen gözden ırak tutmamak gerekir.

Bize öyle geliyorki, Türkiye'de bu ölçüde yaygın imece gelenekleri ve yurt sevgisi ile, büyük aile tipinin başat olmasının sonucu, özellikle tarım sektöründe gelişemeyen endividüalizm sonucu eğer işsiz bulunan binlerce kişinin, «iaşe ve ibate» (besleme ve barınma), ısı, güçlü bir örgütlenme kanalıyla sağlanabilir ve öncelik köy ve köylülerce yararlı olabilecek ve kısa sürede sonuç verebilecek işlere verilebilirse, halk yığınlarını harekete geçirmek daha da bir kolaylaşır.

3) Seferberliğin Şekilleri :

Türkiye'de mevcut olanaklar, karşımıza biri sivil, diğeri askerî olmak üzere iki biçimde çıkararak, seferberliğin kesimlerini belirlemektedir. Sivil kesimi, yine ayırıcı özelliklerinden dolayı, köylü, şehirli ve gençlik olmak üzere üç kısımda incelemek mümkündür.

Memleketimizde, geniş ve güçlü bir askerî gelenek vardır. Askerlik süresini belirli ölçülerde elastikleştirip, bu süreyi ordunun ve iktisadî kalkınmanın gerekleri doğrultusunda bölerek ayarlamak pek alâ mümkün olabilir.

«Ülkemizin diğer özellikleriyle en çok bağdaşan bu metod, olağanüstü sonuçlar verebilir. Çünkü ordunun sağlayacağı olanaklar ortamında, insanları yeni gayretlere daha kolaylıkla hazırlamak, iktisadî kalkınmanın ajanları olan ve edindikleri formasyona rağmen, geldikleri köye dönen ve köylü kalan, kırsal bölgenin dinamik öncülerinin metodlarını tesbit etmek daha kolaydır. Diğer taraftan, teknik ve yönetsel yetiştirme de ordunun sahip olduğu geniş kadro çerçevesinde ve sayesinde daha kolaylıkla gerçekleşebilir ve maliyeti daha ucuza mal olabilir.» (17)

Halkın harekete geçirilerek iktisadî kalkınmaya katılması, [iktisadî kalkınmanın iş gücüne dayandırılması], bir ülkenin demografik, sosyolojik ve psikolojik yapısına göre farklılaştırılması zorunludur.

Türkiye'de, nüfus çoğunluğuyla köylüdür. Bundan böyle halkın iktisadî kalkınmaya katılması, bir anlamda köylülerin, kalkınmaya katılması demektir. Fakat kalkınma global bir eserdir, bu tip katılımın, yukarıda da değindiğimiz gibi, şehirliyi, gençliği ve orduyu kapsamakta tamamlanması gerekli ve mümkündür.

A) Köylü Ulus :

Ulusumuzun demografik yapısını köylüler kurmaktadır. 1965 nüfus sayımına göre, nüfusun % 70,1 i köylerde yaşamaktadır. Daha önce belirttiğimiz gibi, tarım sektöründe 6-7 milyona vardığı belirtilen bir gizli işsiz kitlesi vardır. Demek oluyor ki, Türkiye'de halkın iktisadî kalkınmaya katılması, ilk nazarda tarım sektöründe bulunup, üretime hiç bir şey katmayan ve bu sektörden, diğer

(17) B. HAMİTOĞULLARI, «La Planification du developpement Economique en Turquie», These pour le Doctorat es Science Economique. Sh. 389, Haziran, 1965. Paris Üniversitesi İktisat Fakültesi.

kesimlerde çalıştırılmak amacıyla çekildiği takdirde, üretimde hiç bir azalmaya meydan vermeyen köylülerin harekete geçirilmesi demektir. İkinci Beş Yıllık K. P. da (18) 1967 yılının aralık ayı için 7 milyon 800 bin, mart ayı için 5 milyon 658 bin, haziran için 5 milyon 654 bin, temmuz ayı için 910 bin, eylül için 5 milyon 358 bin kişi, kullanılmayan atıl işgücü şeklinde ortada durmaktadır.

B) Şehirli İşsizin ve Gençlerin Katılışı

Daha önceleri belirtmeğe çalıştığımız gibi, tarım dışı sektörlerde sayısı 399 bine varan açık işsiz [ve sadece 8 büyük şehrimizde 150 bine yaklaşan işsizlerin bulunduğu, bulunacağı (1972 de)] vardır. Bir de bu kitleye gerek yurt sevgisi, gerek dinamizm yönünden, lise seviyesindeki gençlerle, üniversitelilerden yaz tatillerinde ve hele özel öğrenci örgütleri içinde yararlanmak pek alâ mümkündür.

Gençlerin seferberliği, gençlerin yararına olan işler, yahut ulusal çıkarlar yararı gibi temellere dayanan veya maddî, manevî meslekî yararlar sağlayan işlerle, özellikle turistik tesislerin yapılmasında, gençler seferber edilebilir. Gençlerin kalkınmaya katılmasını gerçekleştirecek değişik organizasyonlar olabilir, gençleri askerî hizmete çağırarak gibi bir formül de Güney Amerika, Antiller, İsrail, Orta Afrika ülkeleri, bazı Asya ülkelerinde başarılı sonuçlar verdiği görülmektedir.

Şehirli işsizler için ayrı bir organizasyon şekli daha doğru olur.

C) Bu Güncü Şekliyle Türk Ordusunun İktisadî Kalkınmaya Katılması :

Türkiye, 500.000 kişilik, iyi organize, güçlü ve son derece disiplinli orduları silâh altında tutmakta ve bunun için yılda, bütçesinin % 22 sine yakın (6,5 milyar T.L.) ayırmaktadır. Bu miktarla Türkiye, değil yalnız kalkınmamış ülkeler içinde, kalkınmış ülkelerin çoğuna oranla da Millî Savunmaya büyük paylar ayırmakta olan bir ülkedir. Sonra, Türkiye'nin yüksek olan doğurganlığı sonucu yukarıdaki mevcut rakam giderek artmakta ve savunma giderleri de doğal olarak bu artışı izlemektedir.

Atatürk devrimlerine son derece bağlı olan bu kurum mensuplarında görev bilinci köklü, milliyetçilik duygusu da güçlüdür.

(18) I.B.Y.K. Plânı, Sh. 132, Tablo: 63, D.P.T.

Son zamanlarda bazı ordu birliklerimizin, kendiliğinden kalkınma alanına girecek işler yaptığı görülmektedir : Ordu içinde uygulanan eğitim programı sonucu okuma - yazma bilmiyenlere, bunun öğretilişi, ağaçlandırma örnekleri (son iki yılda ordunun 20 milyon fidan diktiği belirtilmektedir), gibi.

Bir ordunun mevcudiyeti bile, ülkeyi yabancı tehlikelerden koruma zorunluluğundan doğar. Oysa asrımızda bir ülkenin gücü ekonomik birimlerle ölçülmektedir. Ve bu anlamda Türkiye'nin en büyük düşmanı yurt içinde yaygın halde bulunan yoksulluk, adaletsizlik tek sözcükle az gelişmişliktir. Türk askerleri, sınırları beklerken, her yıl, «Kıbrıs» adası kadar yurt toprağı erozyon yüzünden yok olmakta, akışı düzgün olmayan nehirler, yurdu yavaş yavaş, adeta denizlere azar, azar taşımaktadır. Şu halde önce ulusu ve ülkeyi, içten içe kemiren, tüketen, bu iç düşman olan yoksullukla savaşmak gerekir. Fakirliği yenmeden ve kalkınmadan, yurda yönelen dış saldırıları püskürtmek güçleşmez mi? Bundan böyle az gelişmişliğe karşı savaş, çağımızın modern ordularının savaş teorisinin bir kısmını teşkil etmektedir.

Temel dava, teknik ve askerî zorunluluklar karşısında şimdilik sayısının azaltılamıyacağı iddia edilen ordumuzun, başat olan tüketici niteliğine, üretici olabilme niteliği eklenemez mi? Bize kalırsa, savunma hizmetinin yürütülmesinde her hangi bir aksamaya yol açmadan yapılabilecek sade reformlarla ordumuzun fazla zamanı ve gücü iktisadî kalkınma doğrultusunda kanalize edilebilir. Sonra şu husus unutulmamalıdır ki iktisadî kalkınma gerçekleşince, ordunun donatımı ve vurucu gücü ulusal ihtiyaçları daha kolay karşılayabilecek hale getirilebilir.

Kullanılabilmeye hazır ve deplasmanı çok kolay olan ordu birlikleri arasında ormancılık, tarım, sulama, yol, konut, okul yapma gibi ihtisaslaşmaya, iş bölümüne gidilebilir.

Bahis konusu olan şey, orduya çağdaş ve ulusal ihtiyaçlar yönünde yeni bir biçim vermektir. Orduda aşağı yukarı boş geçen günlerin, ayların, yılların yurt hizmetinde daha verimli hale getirmek herkesin ihtisasından yararlanmaktır.

Diğer yandan, ordunun sağlam ve hazır örgütlenmesinden, diğer sivil halkın örgütlenmesinde yararlanabilir, desteklenerekten.

Önemli olan, yurdun ihtiyacı olan desteği sağlayıp, iktisadî kalkınmaya katkıda bulunmak ve iktisadî bağımsızlığı gerçekleştirerek Türkiye'yi tam bağımsız ve güçlü hale getirmektir. Türk ta-

rihini, eşsiz zaferlerle süslemesini bilen orduların devamı olan Türk ordusunun, iktisadî kalkınma alanında da yapabileceği yada mutlaka yapması gereken çok şeyler vardır.

4) Organizasyon Konusu :

Halkın, halk ve yurt için iktisadî kalkınma doğrultusunda seferber edilmesine karar verildikten sonra bu işin organizasyonu da büyük ve aşılmaz güçlükler yaratmaz sanıyoruz. Örneğin her bölge için ayrı ayrı *Kalkınma Atölyeleri*, açmak mümkündür. Kurulacak bu yapıcı kalkınma atölyelerinde, yalnız işsizliğe çare bulmakla kalınmayacak, fakat işçilere aynı zamanda, yeni bir formasyon vererek, onları vasıflı bir işçi, sanat sahibi de yapılabilecektir.

Bu atölyelerin strüktürü, gayet basit olabilir. Bu kalkındırma atölyelerinin yöneticileri, aşağıdan yukarıya doğru kurulabilen bir konsey olabilir.

Bölgenin valilerinden biri bu konseyin başkanı olur. Şehrin veya bölgeyi kuran şehirlerin daire reisleri ve teknisyenleri ile seçilmiş mümessilleri bir araya gelerek, şehirlerin veya bölgenin yapması gerekli ekonomik işlerini, projeler şeklinde programlaştırır, hazırlar. Bütün bu lokal, şehirselle ve bölgesel konseyler, ulusal bir konseye bağlanabilir ve bu programların kalkınma plânı hedefleriyle de tutarlı olabilmesi için D.P.T. ile ya koordinasyona gidilir veya ulusal konsey, bizzatıhi D.P.T.'na bağlı ayrı bir departman olur.

Bir başka örgütlenme tarzı, bölgesel çerçevede, köy birliklerinin kurulması, birliklerden bölgesel arası federasyonlara gidilmesidir. Bu biçimdeki örgütlenmede ise, köylerin en dinamik ve köylüyü peşinden sürükleyebilen sözü dinlenen kimseler seferberliğin öncüleri olarak, birliklerin başına geçer ve kalkınmaya katılacakları toplar.

Veyahut, İsrail'de başarı ile uygulanan «Kibboutz», modelinin ülke yapımıza uydurulmuş bir şekli de, sivil başka örgütler de kurulabilir. Bu takdirde, işçi ve köylü konfederasyonları veya sendikaları, faaliyet alanları açmak, gönüllü çalışacak işsizlikleri toplamak, onları göreceklere işe hazırlamak görevini yüklenebilirler.

Bu konuda daha etkili ve mümkün, diğer örgütlenme tarzları saptamakta mümkündür. Biz burada sadece hatırımıza gelenlere değindik. Daha önce söylediklerimizi tekrarlayacağız; burada önem-

li olan böyle bir modelin benimsenmesidir. Model kabul edildikten sonra, onu başarıya götürecektarzdada uygun fonksiyonel bir örgütlenme tesbit edilebilir.

VII — Yapılacak İşlerin Seçimi Sorunu :

Halkın iktisadî kalkınmaya katılmasında, güçlük yalnız organizasyonda belirmez, işin finansmanı ve elverişli bir ortam yaratmak için, toprak ve vergi reformlarının da gerçekleştirilmesi gerekir.

Diğer yandan seçilecek çalışma türü, diğer bir deyimle, çalışma şeklinde önceliğin saptanması da önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

Öncelik verilerek, seçilecek işlerin her şeyden önce, sürekli istihdam yaratan rantabl işler olması gereklidir. Diğer bir prensip teknik olarak, küçük, basit araç ve gereçlerle gerçekleştirilebilen ve yaratacağı artık üretimle, sürekli istihdamı finanse edebilen işler tercih edilmelidir. Aksi takdirde, kazma kürek yerine, makina kullanmayı gerektirecek işler seçilirse, kapital tasarruf etmek ve elimizde bol miktarda mevcut olan işgücünü verimli kullanmak olan prensibimizden uzaklaşmış oluruz. Diğer yandan rantabl olmayan işler seçilirse, gelecek yıllar için, problem çözülmemiş olacak, sürekli çalıştıracak işyeri kazanılmamış olunur. Sürekli istihdam yaratmak demek, yapılan işin veya çalışmanın, daha başka istihdam türleri yaratması (doğurması), demektir, bir diğer deyişle, doğuran istihdam demektir.

Örneğin: bir, bin, on bin, yüz bin elma ağacının, portakal ağacının veya bir başka meyve ağacının dikilmesi halinde, belli bir süre sonra bu meyve ağaçları ilk anlardan itibaren sürekli bir bakım, belirli aralıklarla, çeşitli uğrası: sulama, ilâçlama, meyve verme, toplama, toplanan meyvelerin ambalâjı, yerleştirilmesi pazara ulaştırılması, satışı, gibi bir birine kenetlenip zincirleme giden işler; sürekli bir istihdam yaratır.

Tarım sektörünü kapsayacak bir kooperatifler manzumesi, el sanatları ve ticaretin bazı dallarının tercihi, sınırlı olan mali kaynakları, önemli ölçülerde telâfi edebilir.

Bu düzlemde Türkiye'de yapılacak çok işler vardır. Küçük işler ise sayılamıyacak kadar çoktur. Altı grupta toplanabilecek işler şunlardır (19) :

(19) André TIANO : La politique économique et Financière du Maroc Indépendant. P.U.F. Sh. 22. Paris. 1963.

- 1) Toprağın korunması ve özünü yitirmiş toprağın yeniden canlandırılması,
- 2) Küçük ve büyük sulama çalışmaları, tesisleri,
- 3) Kara-demir yolları açmak, genişletmek,
- 4) Okullar, kütüphane, spor tesisleri, köprüler, çeşmeler v.b
- 5) Ağaçlandırma (meyve ağaçları üzerinde özellikle durulmalıdır). Sadece ağaçlandırma derhal epey işgücü masedecek durumdadır. Toprağın yapısına göre, hektar başına 130-160 gün. Yalnız, verim almak ve sürekli istihdam yaratması için epey beklemek gerekebilir.
- 6) Diğer çalışmalar: rantabl, sosyal ve turistik tesislerin yapımı v.b. gibi.

Bu sayılan işlerin hepsi mutlak surette, yukarıda anılan prensiplere uymamaktadır. Uyan tarafları var, bazılarının ise uymayan tarafları. Önemli olan bu prensiplere mümkün ölçüde uyan işlerin tercih edilmesidir.

Halkın iktisadî kalkınmaya katılması, seferberliği, tamamen zorlayıcı olmamalıdır. Bu katılım, bireylerin yurdun inşasında ve ulusun kalkınmasında paylarına düşen sorumluluk ve ellerinde tuttukları potansiyel konusundaki bilinçlenmeleri ölçüsünde gerçekleşir. Bu hareket gönüllü bir harekettir. İktisadî seferberlik, aynı çevreden olan ve geldikleri halk yığınları tarafından seçilen, en dinamik gönüllüler arasından çıkabilecek öncüler aracılığıyla gerçekleştirilmelidir. Ulusal bir bilincin bir nevi dürtüsü biçiminde beliren bu çalışma, gönüllü katılma tarzını, zorla çalıştırmadan kesinlikle ayırmak lâzımdır. Bireylerin katılımını sağlayacak istem, yine aynı kişilerin kendileri dahil, bireylerin refahı ve ülke kalkınmasında neler verebileceği, oluşun kendilerinden neler beklemekte olduğunu, kısaca kişisel görev ve kollektif sorumluluğu canlı tutan bilenmiş bir bilinçlenme, besleyecektir. Bu konuda çok şey yapılabileceği inancının, tesbit edilebilecek hedeflerle birlikte halk katlarının bütün kesimlerinde yayılarak benimsenmesi gerekecektir. Bu da, kollektif bir heyecan, bir canlılık ve iştirak sağlayacak, tutarlı, geçerli sloganlar yaratmayı zorunlu kılacaktır. Bu nokta dahil, buraya kadar değinilen ve değinilemeyen yan problemlerin çözümlenmesi, yaratılacak yeni ortamın elverişliliğiyle sınırlı olacaktır.

Sistemin finansmanı sorunu da konunun en dikenli yanlarından biridir. Daha önce kalkınma seferberliğine katılacaklara, ilk aşamada sağlanacak beslenme ve barındırma olanaklarına örne

ğın, köylülerin direkt yararlandıkları işlerin ilk kez ele alınmasının eklenmesiyle, geniş çapta iştirakler seslenebileceğini belirtmiştik. Yalnız kalkınmanın gerçek bir seferberlik halinde bütün yurt düzeyine yayılabilmesi için, strüktürel değişikliklere gitmek ve özellikle, köylüden yana «fonksiyonel» bir toprak reformu ile adil bir vergi reformunu hemen gerçekleştirmek lâzım. Bu reformların sağlayacağı maddî ve manevî olanaklara ilâveten, sistemin daha önce sözünü ettiğimiz «artık üretim», kısmından yararlanarak otofinansmana gitmesi ve toprak reformunun son derece kolaylaştırarak zorunlu hale getireceği kooperatif kümeleri kanalıyla büyük olanaklar sağlanabilir.

Finansman şekilleri içinde, hiç şüphe yoktur ki en ideal şekil, sistemin kendi kendini besleyecek şekilde işletilebilmesidir. Başlangıçta böylesi bir otofinansman imkânı hiç şüphesizki, hemen sağlanamaz, sistemin kuruluş ve kalkış aşamalarında dıştan destekleme esas kalacak ve sistem işleyerek yürümeğe başladığı andan itibaren ise, tedricen fakat büyük ölçüde kendi yarattığı öz olanaklara dayanarak işlemeğe devam edecektir. Bunun için ise, yapılacak çalışmalardan sağlanacak üretim artıklarının, tekrar yatırılmasını sağlayacak bir özel fonu besleyecek bir duruma gelmesi, getirilmesi zorunludur. Olanak sağlayabilecek diğer bir nokta, yapılan çalışmalardan ve gerçekleştirilen işlerden (çalışanlar dışında tabii), şu veya bu şekilde doğrudan yararlanan kimselerden, yararlanma oranında bir tahsilâtın yapılarak, adını ettiğimiz özel fona yatırılmasıdır.

Bir çok iktisatçının belirttiği gibi, sistemin işleyişinde çıkacak güçlüklerin büyük kısmı, meselenin strüktür kısmında yatmaktadır. O halde sorunun bu kesiminde, tarımsal kooperatifler halinde örgütlenme, işi büyük ölçüde kolaylaştırabilir.

VIII — «Çeşmenin Kenarında Susuzluktan Ölmek» :

Türkiye koşullarının sağladığı çok değerli özel olanaklar ortamında, çalışan kol ve bacak haline getirilebilecek, binlerce, yüz binlerce, milyonlarca insanın gücünü, ekonomik kalkınmayı köstekleyen düzeyde atıl bırakmak, insana Fransız şairi «Villon'un», «Je meurs, de suif aupres de la fontaine» Çeşmenin kıyısında, susuzluktan ölüyorum, şiirini hatırlatıyor.

Türkiye, yoksulluğu ve onun sonuçlarını, kısa sürede ulusal sınırlardan söküp atabilir mi? Şüphesiz ki evet. Yeterki, ülkenin

malik olduğu yer altı ve yer üstü, ekonomik kaynakların sağladığı tüm potansiyeli, ekonomik kalkınma düzleminde seferber ederek patlatabilsin.

Türkiye'de hızlı ve adil bir kalkınma gerçekleştirmek gereği sadece, ulusun refah seviyesini yükseltmek gibi kutsal kabul edilebilen isteminden ileri gelmemektedir; fakat, sürekli gelişen bir dünyanın ekonomik ve sosyal ortamında, Türkiye'nin bağımsız bir devlet olarak, bizatihi varlığını koruyarak, sürdürebilmesi için de şarttır.

Halkı, bir savaşa hazırlar gibi, ekonomik kalkınmayı gerçekleştirecek çabalara hazırlamak gereklidir. Uzun mesafeleri, kısa bir sürede kapatmak mecburiyetindeyiz. Oysa bu gün, sadece ek konut yapmak için, daha önce belirttiğimiz üzere, 22 milyar, yol yapımı için ise, 18 milyar T.L. sına ihtiyaç vardır.

Çalışma çağına gelmiş yurttaşlarına iş bulamayan, insanlarını doyuramayan, okuma çağına gelmiş çocuklara okul, mağaralarda yaşayanlara konut veremeyen, çoğalan nüfusun ek ihtiyaçlarını karşılayamadığı için onlardan kurtulmak amacıyla, onları öz yurtlarından söküp yabancı ülkelere göç etmeğe mecbur eden bu günün kuralsız ve güçsüz ekonomik ve sosyal düzenini, islah edip düzelttemeyen yöneticiler, utanç duymalıdır.

Ağır ve olumsuz baskısıyla, bu gün, ekonomiyi yıkan, atıl iş gücünün, yurdumuzda, yukarıda ayrıntılarıyla belirtmeye çalıştığımız, alabildiğine yaygın halde bulunan «İmece» ve devletin eklenen yardımıyla «destekli imece», gelenekleri ortamında, gönüllü olarak iktisadi kalkınmaya katılması; bir diğer deyimle, bu stratejik değişkene, iktisadi politikada ağırlık verilmesi, iktisadi kalkınmayı hızlandıracaktır. Öyle görünüyor ki Türkiye'de iktisadi kalkınmanın geleceği sonuç itibarıyla ve günümüzün koşulları altında bu iktisadi değişkenin rasyonel ve rantabl bir biçimde kullanılmasına bağlı olacaktır.

Hiç şüphe yoktur ki, halkın iktisadi kalkınmaya katılmasının ve başarılı sonuçlar almanın da özel bazı koşulları vardır ve başarı, bu alanda yaratılacak uygun iklim ve ortama sıkı sıkıya bağlıdır. Gayri adil bir gelir dağılımının, adaletsizliklerin eşitsizliklerin ve, haksızlıkların başat olduğu bir düzende, ezilen ve her anlamda sömürülen halk, fizik gücünü iktisadi kalkınmaya dayanak yapmağa davet edilemez. Davet edilse bile, olumlu karşılık alınamaz. Onun için, toplumdun yana ve ulusal adil bir ortamın yaratılması vazgeçilmez bir zorunluluktur. Bu amaçla, Toprak, vergi, eğitim ve köh-

nemiş yöntemi düzeltecek reformları mutlaka gerçekleştirmek gerekecektir. Demokrasiden herkesin payını aldığı, insancıl ve kardeşlik havasının hakim olduğu bir ortam yaratıldıktan sonra, yurdun yeniden inşası, demek olan iktisadî seferberliğe halk ancak davet edilebilir.

Bundan sonra ancak, parlak bir geçmişi ve tarihi olan bu ülkede, bir zamanlar, Sokullu Mehmet Paşa'nın, Kılıç Ali Paşa'ya bilinen olaydan sonra söylediği: «Bu devlet o devlettir ki, murat edilirse, cümle donanmanın lengerlerin gümüşten, resenlerin ibrişimden, yelkenlerin atlastan, etmekte suubbet çekmez». (20), dediğini ve bu dediğininide çok kısa bir sürede yaptığı bilinmektedir.

Bu gün Türkiye'nin hızlı bir kalkınmayı gerçekleştirmeye yetecek tüm olanakları var. Çok klâsik Nasrettin Hoca değısiyle, un var, şeker var yağ var, ama helva yapılamıyor.

Günümüzde, bir Eskişehir Sporun, bir Bursa Sporun, İstanbul, İzmir veya Ankara'da yapacakları maçlara, on binlerce kişi, işini gücünü bırakarak, üstelik para harcayarak, külfet yüklenerek, adı geçen bu şehirlere savaşa gider gibi, gitmesi (Kayseri Sporla Sivas Sporu hatırlamalı), Türkiye'de buraya kadar yer, yer değındiğimiz ve şu anda atıl veya aldatıcı işlere harcanan büyük bir potansiyel gücün mevcut bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bir maçta, lokal bir prestij uğruna canını verebilen, olmadık külfete katlanabilen fertlerin yaşadığı memleketimizde, aynı enerji, aynı potansiyel ve heyecan ulusal potada ve yurt düzeyinde işlenirse, ekonomik kalkınma alanında mutlu sonuçlar neye vermesin?... Demek oluyor ki, olanaklar var. Bütün problem bu olanakların akıllıca kullanılabilmesinde. Yaratılacak uygun iklim ve ulusal bir heyecan ortamında, atıl duran işgücünün iktisadî kalkınmaya gönüllü katılma imkânları, tahminlerinde ötesinde boldur. Evet, bu ulus öyle bir ulustur ki, eğer isterse ve ortam yaratılırsa, teker, teker iktisadi kalkınmanın mimarı olabilir.

(20) Feridun Fazıl TULBENTÇİ, «Geçmişte Bugün», İstanbul, II. Cilt Ahmet Sait Matbaası, 1945.

SONUÇ :

Bu gün Türkiye'de çoğunluğuyla, sadece tüketici olan beşerî unsuru, kantitatif açıdan inceleyerek, ülkemizin İmece konusunda sahip olduğu çok değerli olanaklarla birlikte ele alındığı takdirde, iktisadî kalkınmayı, şu andaki atıl durumuyla köstekleyen bu büyük gücün, aslında ne büyük bir imkân teşkil edebileceğini ve iktisadî kalkınmanın gerçekleşmesinde bu imkânın nasıl kullanılabilceğini aydınlatmağa yarayacak bir kaç noktayı belirtmeğe gayret ettik.

Bu konuda söylenebilecekler, elbetteki anmağa gayret ettiklerimizden ibaret değildir. Biz burada sadece, meseleyi ortaya koymağa çalıştık .

Fonksiyonel bir iktisadî politika güdülerken, beliren tehlikeli eğilimler, durdurulamadığı takdirde; ekonomimizin, yakın gelecekte bir bunalıma sürüklenebileceğini haber veren ekonomik göstergeler, başta atıl iş gücü olmak üzere, atıl duran bütün iktisadî kaynakların rasyonel olarak harekete geçirilmesi gerekliliğine de işaret sayılmalıdır.

Kalkınma düzlemine girmiş olan memleket ekonomisinin, dinamizmi hızlandıkça, kümülatif ihtiyaçlarla, üst yapıda ve alt yapıda belirecek yeni ihtiyaçların zorunlu kılacağı strüktürel değişiklikler [reformlar], günümüz koşullarında, sınırlılığı gittikçe rahatsızlık veren finansman kaynaklarının daha da artırılmasını gerektirecektir.

Bu gün, kendisine insanca ve mutlu bir yaşam bir yana, karnını doyuracak olanaklar bile yeterince sağlanamadığı için, Avusturyaya dahil, yeryüzünün değişik ülkelerine göç etmeğe zorlanan, adeta kovulan ve bu günkü atıl durumuyla, ekonomi üzerinde yıkıcı bir etki yapan; milyonlarca iş gücü (21), ulusal gelenek ve olanaklara uyarlı bir kalkınma şeması içinde, iktisadî kalkınmanın mimarı ve iktisadî refahın sahibi haline gelebilir. Yeterki, Türkiye'nin ekonomik kurtuluşunun, yol ve yöntemlerini belirleyen ulusal olanaklar ve yerli geleneklere dayanan bir kalkınma modeli çizilsin ve tesbit edilen bu modelin zorunlu kıldığı ortam yaratılsın.

(21) Ali Nailî Erdem, Çalışma Bakanı, «Türkiye'de bugün mevcut 7 milyon gizli işsiz için çare bulmak zorundayız», **Cumhuriyet** 18/Eylül/1968.